

professionally oriented characteristics of motives, goals, means and results of educational and creative activity. In this regard, there is a need for developing psychological services programme for forming specialized classes in educational institutions. According to the interpretation of the questionnaire data, we can conclude that only during the effective interaction between all participants in the educational process (students, teachers, parents, school psychologist) we can succeed in primary professional self-actualization.

Keywords: training specialization, pre-profile training, psychological follow-up, self-determination, professional interests, special orientation, individual opportunities, value orientations.

Подано до редакції 10.06.14

УДК: 159.942.3:378

А. С. Харченко

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЧУТТЯ ЛЮБОВІ ЯК ОСНОВИ ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розкривається проблема психологічних особливостей почуття любові як основи духовності майбутніх педагогічних працівників. Розглядаються наукові позиції, на яких ґрунтується аналіз сутності та змісту любові в структурі духовності особистості, зокрема майбутніх педагогічних працівників. Обґрунтовується необхідність психологічного вивчення їх духовної любові в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: духовність, любов, особистість майбутнього педагогічного працівника, педагогічна любов, духовна любов.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку вищої освіти пріоритетними завданнями є: її особистісна орієнтація; формування національних і загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу, а також підвищення професіоналізму працівників освіти. Реалізації цих завдань сприяють гуманізація і гуманітаризація освіти, які створюють основу для збереження і відтворення найважливіших духовних цінностей. Гуманізація освіти полягає в затвердженні людини як вищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей. Г. О. Балл [7] вбачає гуманізацію освіти в поєднанні гуманного ставлення до тих, хто навчається, з особистісною орієнтацією освітнього процесу. Гуманітаризація освіти покликана формувати цілісну картину світу, духовність особистості. Принципово важливою є саме внутрішня гуманітаризація через насичення процесу навчання “різноманітним культурним змістом” [7, 71]. Гуманітаризація освіти, на думку В. П. Зінченка [6], пов’язана з культурою, духовністю, мораллю, совісністю, гуманістичними цілями й мотивами людини. Тому підготовка майбутніх педагогічних працівників (учителів, вихователів, соціальних педагогів та ін.) у вищому навчальному закладі повинна включати формування здатності розуміти психіку інших людей, вміння відчувати настрій дитини, її внутрішній світ, поважати гідність дитини як особистості, по-справжньому любити людей. Сучасна освіта має надавати “... урок людяності, естетичного та етичного ставлення до навколишнього світу, до людей, врешті решт, до самого себе” [10, 58]. Багате внутрішнє життя і досвід глибоких переживань духовно й емоційно збагачують особистість, роблять її здатною до побудови гар-

монійних відносин з іншими людьми. На нашу думку, невміння виявляти й дозувати почуття любові майбутніми педагогічними працівниками може уповільнювати їх сходження до вищого рівня духовності. Для того, щоб пробудити у вихованців прагнення до істини, добра, любові, педагогічний працівник має, перш за все, розвинути ці якості у себе. Тому проблема психологічних особливостей почуття любові як основи духовності майбутніх педагогічних працівників є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі духовності, духовного розвитку молоді присвячені роботи І. Д. Беха, М. Й. Боришевського, Б. С. Братуся, Ф. Ю. Василюка, В. П. Зінченка, І. А. Зязюна, Є. І. Ісаєва, О. В. Киричука, С. Д. Максименка, Е. О. Помиткіна, В. В. Рибалки, С. Л. Рубінштейна, М. В. Савчина, В. І. Слободчикова, Т. В. Чхиквадзе, В. Д. Шардрікова, О. В. Шкіренко та інших. В їхніх дослідженнях духовність розглядається як інтегрована якість особистості, яка має ціннісно-орієнтаційну природу, є регулятором поведінки і діяльності людини, її взаємовідносин з іншими людьми. Духовність є центральною якістю особистості, яка виявляється у свідомому ставленні до життя, сформованому світогляді на основі інтенсивної духовної та моральної роботи. М. Й. Боришевський, О. В. Шевченко, Н. Д. Володарська та інші психологи розглядають духовність як “багатовимірну систему, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких у формі ціннісних орієнтацій віддзеркалюються її найбільш актуальні морально-релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб’єктивно значущими регуляторами

її активності” [10, 26]. В. М. Оржеховська розуміє духовність як “прагнення і здатність людини до спрямованого пізнання істини, добра, краси, любові і ствердження у своїй життєдіяльності загальнолюдських етичних та естетичних цінностей, усвідомлення своєї єдності зі Всесвітом” [9, 41]. На її думку, найвищою рисою прояву духовності, є любов: “любов до людини, до всього суцього, любов у найширшому сенсі цього слова”, яка “ґрунтується на інтересі, турботі, відповідальності, повазі, знаннях, довірі” [9, 68]. Почуття любові педагога є предметом аналізу психологів і педагогів (О. В. Абізова, В. Г. Александрова, Ш. О. Амонашвілі, К. О. Андреева, Ф. У. Базаєва, Г. О. Балл, О. К. Байметов, Д. Я. Баннікова, П. П. Блонський, Т. О. Гомонова, Ф. Н. Гоноболін, Т. Г. Горбунова, Л. В. Долинська, Л. Я. Єлисеєва, П. Ф. Каптерев, Н. В. Кузьміна, М. Д. Левітов, Л. М. Мітіна, Н. М. Ніязбаєва, Л. Б. Пегарева, Н. В. Пернай, К. В. Пірумова, М. І. Розенова, І. Я. Хазанов, Н. В. Чеснокова, В. Д. Шадриков інші). Проте у їх дослідженнях недостатньо висвітлені психологічні особливості почуття любові як основи духовності майбутніх педагогічних працівників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Цілі статті полягають у визначенні та обґрунтуванні сутності, змісту та значення почуття любові майбутніх педагогічних працівників, яке є основою їх духовності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Любов є важливою складовою людського існування. Вона сприяє усвідомленню особистістю самої себе, спонукає до самовдосконалення. Саме любов підносить людину над власними егоїстичними спонуканнями, надає життю сенс. У любові реалізується потреба людини в духовному єднанні. Духовний рівень особистісного буття задається заповіддю любові, всезагальної любові до людей і до всього живого. Основа духовності – милосердна, всепоглинаюча любов, в якій розчиняються межі індивідуальності; любов не на кровній спорідненості, а на суто духовному рівні. Найвищим виявом духу людини є такий стан, коли ближнього люблять більше, ніж себе. Визнаючи любов вершиною духовного сходження людини, Ш. О. Амонашвілі [2] переконаний, що любов є перетворюючою силою Духа і Серця. Любов відкриває новий вимір учня – його індивідуальність і самоцінність, породжує у педагога почуття душевного багатства, власної значущості, підвищує інтерес до життя. Б. Т. Лихачов [8] розглядає педагогічну любов як вищий вияв морально-духовного ставлення до вихованця. Причому і педагоги, і вихованці є носіями педагогічної любові, які одночасно її суб’єкти та об’єкти. Якісні характеристики педагогічної любові являють собою єдність емоційно-чуттєвого і раціонально-розумного начал.

Як свідчать дослідження психологів, в особистісному відношенні студентський вік є періодом активного залучення до моральних, естетичних, пізнавальних цінностей, становлення і стабілізації характеру, а також оволодіння багатьма функціями дорослого життя [5].

Період навчання у виші є сенситивним для засвоєння духовних цінностей, оскільки студент в цей час приймає відповідальні рішення, пов’язані з вибором життєвого шляху, можливостями для професійної самореалізації. Прийняття цих рішень багато в чому залежить від того, наскільки особистість студента зорієнтована в духовних цінностях, що визначає напрями подальшого духовного розвитку в професійній діяльності. Студентський вік характеризується як період найбільш інтенсивного накопичення, збереження отримуваних знань та їх проєкції на практичну діяльність [5]. Розвиток духовності у цей час нерозривно пов’язаний з розвитком інтелектуальної та соціальної зрілості. У процесі професійної підготовки відбувається освоєння педагогічних цінностей, розкриття і мотивація духовного потенціалу майбутніх педагогічних працівників. У психолого-педагогічних дослідженнях показниками розвитку духовності педагога обґрунтовуються такі: висока потреба у вияві своєї любові до всього людства; підсилена сприйнятливості до любові інших; прояв усмішливості, доброзичливості; здатність радіти кожній миті буття, успіхам вихованців; почуття задоволеності від єднання з природою і людьми; потреба цінувати вихованців, помічати, насамперед, їх переваги, висловлювати подяку, хвалити за успіхи, просування в самовихованні; приймати дітей такими, які вони є, і добре ставитися до них; відсутність бажання конфліктувати; відсутність інтересу до обговорення вчинків інших; відсутність інтересу до осуду інших людей; самодостатність, незалежність від зовнішніх обставин, людей; здатність мислити і діяти у відповідності до власних принципів, а не на основі страхів, минулого досвіду або настанов інших людей; бажання і вміння прощати оточующих, своїх вихованців; відсутність проявів образи, заздрості, зла, особливо на вихованців [17]. Як вважає М. І. Розенова [11], головними структурними компонентами цілісної і зрілої здатності до любові є такі:

– уміння інтегрувати амбівалентні переживання і почуття (перш за все, ніжність і агресію) до одного й того ж об’єкта (ставлення любові передбачають постійну суперечливість і неоднозначність переживань, пов’язаних з об’єктом любові);

– здатність витримувати високий рівень невизначеності (людські відносини це завжди зона невизначеності, в силу того, що будь-яка людина є активною, має свободу волі, отже, мало передбачувана);

– уміння приймати і віддавати, дарити любов, турботу, увагу і т.п.;

– уміння інтегрувати біологічні, соціально-психологічні та ціннісні аспекти ставлень;

– уміння цілісного (емоційного, ментального) прийняття іншого і високу толерантність до недоліків інших.

– виражені тенденції аллоцентризму (вміння і бажання розуміти й задовольняти наявні й приховані потреби іншого, незважаючи на власні витрати).

На думку Б. Т. Лихачева [8], свідомо педагогічна любов включає такі константні, основоположні, не-

одмінні складові: бажання педагога щастя дітям, активно-діяльнісне до них ставлення, відданість своїм вихованцям і пожертву у ставленні до них, терпіння і здатність розради, вимогливість до себе. Проте кожен вихователь – індивідуальність; йому притаманні певні риси і властивості любові. Одні вихователі – відкриті, здатні до яскравого вияву власних почуттів і прихильностей. Інші, навпаки, вирізняються стриманістю, встановлюють дистанцію, виявляють суворість. Треті ставляться до людей залежно від ситуації. Торкаючись питання про формування знань учнів, Р. Б. Сабекія зауважує, що "...вчитель повинен усе багатство власного розуму освятити любов'ю, тобто пропустити через серце. І тоді головним суб'єктом освітнього процесу стане вільна пара "Учитель – Учень", де та свобода, що їх об'єднує, є Логос і Любов, розум і душа, споглядання і творчість – два стовпи, на яких будуватиметься утворення нового сторіччя" [13, 133]. Ш. О. Амонашвілі вважає, що "методи, прийоми, форми навчання і виховання, пройшовши через душу педагога, зігріту любов'ю до дітей і наповнену почуттям гуманності, стають витонченими, гнучкими, цілеспрямованими й тому ефективними. Не можна говорити про ефективні методи виховання й навчання, якщо не відомим є головне: яка людина педагог, що буде користуватися цими методами, яка в нього душа й яке серце" [1, 11-12]. Здатність людини до виявлення любові не є заданим феноменом. М. І. Розенова [12] довела, що її розвиток відбувається під впливом наступних факторів: мікр-, мезо- і макросоціумів. Мікросоціум включає відносини та ідентифікації з тими людьми, які піклуються про дитину. Причому ідентифікації відбуваються по таких лініях: з людьми, які піклуються; з відносинами з цими людьми; з відносинами між цими людьми. Мезосоціум передбачає відносини, поведінку і просвіту з боку значущих дорослих, які здійснюють навчання і виховання дитини в системі навчально-виховних закладів різного типу. Мікросоціум – це рівень культури, ті історичні реалії, соціально-економічні особливості конкретного суспільства і характеру масової культури, які впливають опосередковано через мікро- і мезосоціум. Б. Т. Лихачев [8] переконаний, що саме духовна любов, як основа моральності, й має передаватися дітям із покоління в покоління за допомогою педагогічної любові до дітей. Він вважає, що духовна любов – це вживлення, акумуляція, введення індивідом, особистістю по каналах духовного зв'язку в себе, в свою істоту і душу духовної істоти і душі іншого індивіда чи якогось суспільного явища. Духовна любов спрямована одночасно на самого майбутнього фахівця, а також на інших людей. Вона звернена як до найближчого оточення, так і до людства в цілому. Духовна любов здатна пробудити в особистості пізнавальні здібності й творчий потенціал, бути надзвичайно сильним джерелом щастя й радості.

Однак, як свідчать результати наших досліджень, останнім часом до педагогічних вишів частіше вступають молоді люди з недостатньо сформованим світоглядом, в якому існує пріоритет матеріальних цінностей над духовними, що веде до збіднення їх духовної сфери,

відсутності задоволення від здійснення професійної діяльності. Крім цього, як показує практика, вищі педагогічні навчальні заклади недостатньо забезпечують формування у майбутніх педагогічних працівників почуття любові. Внаслідок цього студенти надто абстрактно розуміють любов до дітей, інших людей, професії, скептично до неї ставляться і не прагнуть виявляти у власних відносинах. І. Д. Бех [4] вважає, що негативною умовою, яка перешкоджає нормативному функціонуванню будь-якого виховного механізму, є внутрішня духовна безтурботність. Вона здатна стримувати "... безперервний процес духовної самозміни особистості з усвідомлення власного особистісного образу "Я". Внутрішня безтурботність суб'єкта пов'язана з пасивністю, недбалим ставленням до діяльності та поведінки, з відсутністю старанності, необхідної психічної напруги. Безтурботність стає суттєвим деструктивним потенціалом, коли з ситуативного явища трансформується у більш-менш сталий психічний стан, що визначає своєрідність різних психічних процесів людини" [4, 60]. Духовна безтурботність може призвести до формування егоїстичної ціннісної орієнтації особистості, що є небажаним для майбутніх педагогічних працівників.

Американський психолог Е. Фромм пропонував розуміти любов як мистецтво, якому потрібно навчатися. Причому, на його думку, розгляд мистецтва любові не може обмежуватися лише особистою сферою. Мистецтво любові має тісний зв'язок із соціальною сферою. Проте у сучасних педагогічних вишах, на нашу думку, формуванню здатності до переживання любові як основи духовності майбутніх педагогічних працівників приділяється мало уваги. Сьогодні лише в межах деяких тем окремих навчальних дисциплін, які викладаються майбутнім педагогічним працівникам, звертається увага на професійно важливе почуття любові.

Великий потенціал для формування здатності до переживання любові мають різні види практик студентів. Під час них відбувається становлення нової позиції студента як суб'єкта відносин з дітьми та колегами, створюються умови для розширення меж власних здібностей. Проте "у педагогічній діяльності студента під час практики виникає безліч суперечностей у зв'язку з відсутністю в його досвіді багатьох знань і вмій, у зв'язку з несформованістю моделей і схем професійного спілкування" [7, 12], що також впливає на невміння виявляти почуття любові до людей.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Таким чином, почуття любові майбутніх педагогічних працівників як основа їх духовності є інтегральним психологічним утворенням. Причому ця любов не означає примирення з недоліками людини, а навпаки, визнає і затверджує її позитивні особливості. Почуття любові майбутніх педагогічних працівників може бути тією силою, яка протистоїть ненависті, жорстокості, агресивності, що занурюються не лише в освітнє середовище, а й суспільство в цілому. Почуття любові майбутніх фахівців формується під впливом навчання і виховання. Якість цього почуття визначають

ставлення любові-нелюбіві до майбутніх педагогічних працівників у дитинстві з боку значимого оточення, зокрема батьків і вчителів. Необхідною умовою формування здатності до любові у дітей є вияв майбутніми фахівцями духовної любові у ставленні до них. Перспективи

наших досліджень пов'язані з вивченням ціннісно-мотиваційного, емоційного, когнітивного і поведінкового компонентів духовної любові майбутніх педагогічних працівників, а також визначенні способів розвитку здатності до її переживання у процесі навчання у виші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. В школу с шести лет / Шалва Александрович Амонашвили // Педагогический поиск / [сост. И. Н. Баженова]. – М. : Педагогика, 1987. – С. 9-56.
2. Амонашвили Ш. А. Почему не прожить нам жизнь героями духа / Шалва Александрович Амонашвили. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2003. – 64 с.
3. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Георгій Олександрович Балл. – К. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2007. – 172 с.
4. Бех І. Духовна безпечність-напруженість у вихованні та розвитку особистості / Іван Бех // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; ПНПУ імені В. Г. Короленка. – К., Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – Вип. 1. – С. 59-68.
5. Бусова Ю.В. Духовное становление и развитие личности в студенческие годы / Ю.В. Бусова // Вестник Московской государственной академии делового администрирования. Серия: Философские, социальные и естественные науки. – 2011. – № 3. – С. 21-23.
6. Зинченко В.П. Человек развивающийся. Очерки российской психологии / В. П. Зинченко, Е. Б. Моргунов. – М.: Тривола, 1994. – 304 с.

REFERENCES

1. Amonashvili, Sh. A. (1987). V shkolu s shesti let [Attending school from the age of six]. *Pedagogicheskiy poisk – Pedagogical search*. Moscow: Pedagogika, 9-56 [in Russian].
2. Amonashvili, Sh. A. (2003). *Pochemu ne prozhit nam zhizn geroyami dukha* [Why not living our lives being heroes of the spirit]. Moscow: Izdatelskiy Dom Shalvy Amonashvili [in Russian].
3. Ball, H. O. (2007). *Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvithnii, psykholohichnii sferakh) Landmarks of modern humanism (in social, educational, psychological spheres)*. Kyiv – Rivne: Publisher Oleh Zen [in Ukrainian].
4. Bekh, I. (2011). Dukhovna bezpechnist-napruzhenist u vykhovanni ta rozvytku osobystosti [Mental carelessness and tension in education and personality development]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii: zb. nauk. pr. – Aesthetics and Ethics of teacher's work: collection of scientific papers*. Kyiv, Poltava: PNPУ imeni V.H. Korolenko, 1, 59-68 [in Ukrainian].
5. Busova, Yu. V. (2011). Dukhovnoe stanovlenie i razvitie lichnosti v studencheskie gody [Spiritual formation and development of personality in studentship]. *Vestnik Moskovskoy gosudarstvennoy akademii delovogo administrirovaniya. Seriya: Filosofskie, sotsialnye i estestvennye nauki – Bulletin of the Moscow State Academy of Business Administration. Series:*

7. Кустова Е. И. Особенности формирования профессионально важных качеств личности учителя у студентов во время педагогических практик : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Е. И. Кустова. – Санкт-Петербург. – 2008. – 24 с.

8. Лихачев Б. Т. Философия воспитания : специальный курс / Борис Тимофеевич Лихачев. – М. : Владос, 2010. – 335 с.

9. Оржеховська В. М. Духовність і здоров'я : [навч. посібник] / Валентина Михайлівна Оржеховська. – [2-ге видан., доповн.]. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А., 2007. – 216 с.

10. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості : монографія / [Боришевський М. Й., Шевченко О. В., Пилипенко Л. І., Пенькова О. І. та ін.] ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 200 с.

11. Розенова М. И. Отношения любви в контексте образования и развития личности: дисс. ... доктора психол. наук : 19.00.07 / Розенова Марина Ивановна. – М., 2006. – 479 с.

Philosophical, social and natural sciences, 3, 21-23 [in Russian].

6. Zinchenko, V. P., Morgunov, Ye. B. (1994). *Chelovek razvivayushchisya. Ocherki rossiyskoy psikhologii* [Developing human being. Essays on Russian psychology]. Moscow: Trivola [in Russian].

7. Kustova, Ye. I. (2008). Osobennosti formirovaniya professionalno vaznykh kachestv lichnosti uchitelya u studentov vo vremya pedagogicheskikh praktik [Peculiarities of forming professionally important qualities of teacher's personality during students' teaching practical training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. St. Petersburg [in Russian].

8. Likhachev, B. T. (2010). *Filosofiya vospitaniya: spetsialnyi kurs* [Philosophy of education: special course]. Moscow: Vlados [in Russian].

9. Orzhekhovska, V. M. (2007). *Dukhovnist i zdorovia* [Spirituality and Health] (2nd ed., rev.). Cherkasy: PP Chabanenko Yu. A. [in Ukrainian].

10. Boryshevskiy, M. Y., Shevchenko, O. V., Pylypenko, L. I., Penkova, O.I. et al. (2011) *Psykholohichni zakonomirnosti rozvytku dukhovnosti osobystosti* [Psychological principles of personality's spirituality development]. M.Y.Boryshevskiy (Eds.). Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

11. Rozenova, M. I. (2006). Otnosheniya lyubvi v kontekste obrazovaniya i razvitiya lichnosti [Love relationship in the context of education and personality development]. *Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].

A. C. Харченко

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЧУВСТВА ЛЮБВИ КАК ОСНОВЫ ДУХОВНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

В статье раскрывается проблема психологических особенностей чувства любви как основы духовности будущих педагогических работников. Рассматриваются научные позиции, на которых основывается анализ сущности и содержания чувства любви в структуре духовности личности, в частности будущих педагогических работников. Обосновывается необходимость психологического изучения их духовной любви в процессе обучения в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: духовность, любовь, личность будущего педагогического работника, педагогическая любовь, духовная любовь.

A. S. Kharchenko

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF LOVE AS BASIS OF FUTURE TEACHERS' SPIRITUALITY

The problem of psychological peculiarities of love as the basis of future teachers' spirituality opens up in the article. Scientific positions, which the analysis of the essence and nature of love in the structure of future teacher's spirituality is based upon, are examined. The necessity of psychological study of future teacher's spiritual love in teaching process at higher educational institutions is grounded. It was concluded that future teachers' love as the basis of their spirituality is an integral psychological formation. Moreover, this love does not mean reconciliation with human failures, but on the contrary, recognizes and affirms people's positive traits. Future teachers' love may be the force that resists the hatred, cruelty, aggressiveness, immersed not only in an educational environment, but also in society in general. Future specialists' love is formed under the impact of studying and education. The quality of this feeling is determined by the attitude to future teachers of their surrounding, including parents and teachers, in their childhood. A necessary condition for the formation of children's ability to love is the manifestation of future specialists' spiritual love in attitude towards them. Different kinds of students' practical trainings are the great potential for the formation of the ability to experience love. However, in student's teaching activities during practical training a lot of controversy arises due to the lack of numerous skills in his/her experience, which also affects the inability to show love for people. The prospects of our research are connected to the study of value and motivational, emotional, cognitive and behavioral components of future teachers' spiritual love, as well as identifying ways of developing the ability to feel it in the process of studying at universities.

Keywords: spirituality, love, future teachers' personality, pedagogical love, spiritual love.

Подано до редакції 30.05.14